

AKKA TIELTÄ KÄÄNTYKÖHÖN! ÄMMÄT TULOO!

Kaija Mallat *Naiset rajalla*. Kyöpelä, Nainen, Naara(s), Neitsyt, Morsian, Akka ja Ämmä Suomen paikannimissä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1122. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 191 s. + liitteet. ISBN 978-951-746-900-5.

Kaija Mallatin väitöskirja *Naiset rajalla* on kiinnostava ja monipuolinen tutkimus vanhoista suomalaisista paikannimistä, joissa alkuosina ovat tietyt naista tarkoittavat sanat. Työ on perusluonteeltaan fennististä onomastiikkaa eli nimistöntutkimusta, mutta käsittelyä on rikastettu perinnetieteiden ja naistutkimuksen teorioilla ja tutkimustuloksilla. Ratkaisu on sopuisuudessa nykyaikaisten tieteenihanteiden kanssa: monitieteinen tutkimusote piirtää kohteestaan elävän ja moniulotteisen kuvan. Todellisessa elämässäkään asiat eivät esiinny irrallisina, autonomisina ilmiöinä tai kategorioina, vaan suurempien kokonaisuuksien osina, joita voi lähestyä ja ymmärtää eri näkökulmista. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisin perustein

paikkoja on eri aikoina nimetty, ja osoittaa, että naiseen viittaavilla nimillä on usein mytologinen tausta.

Työn perusrakenne on selvä ja johdonmukainen. Johdantoluvussa selostetaan tutkimuksen ongelmat, tausta, aineisto ja menetelmät. Toisessa luvussa käsitellään mytologisten nimien asemaa nimistöntutkimuksen teoriassa ja esitellään niitä koskevaa aiempaa tutkimusta. Itse asiassa tässä luvussa käsitellään laajasti myös suomalaisen nimistöntutkimuksen yleisempää historiaa, vaikka tätä ei otsikon perusteella ilman muuta voikaan päätellä. Kolmannessa luvussa kytketään yhteen naiset ja mytologia käsittelemällä KYÖPELI-nimiä. Tässä kohdin Mallat osoittaa varsin uskottavasti, että *kyöpelä*-sanana liittymisen naisiin ja

▷

erityisesti vanhoihinpiikoihin on myöhemmän, kansainvälisiä malleja noudattelevan kehityksen tulosta. *Kyöveli*-sanan alkuperäinen merkitys 'kummitus, haltia, noita' on sukupuolen kannalta neutraali.

Neljännessä luvussa käydään vuorotellen läpi kaikki loput alaotsikossa mainitut nimielementit: *Nainen*, *Naara(s)*, *Neitsyt*, *Morsian*, *Akka* ja *Ämmä*. Alalukujen rakenne on keskenään samansuuntainen, mutta ei aivan sama. Esimerkiksi *MORSIAN*-nimiä käsittelevässä luvussa 4.4 ei ole alalukuja lainkaan. Tämä ratkaisu johtuu ilmeisesti siitä, että käsiteltyjen nimien määrä ja luonne vaihtelevat suuresti luvusta toiseen ja jokaisessa alaluvussa on tarpeen tuoda esille kunkin nimielementin luonteenomaisimmat piirteet ja eri nimiryhmien profiilit. Joka tapauksessa ensin tarkastellaan aina itse sanaa, sen merkitystä, ikää ja alkuperää sekä historiallis-vertailevan kielentutkimuksen että kirjallisten dokumenttien avulla. Sitten siirrytään nimielementin tulkintaan tarkastellen kyseisen elementin sisältävien nimien tarkoituksia sekä nimiin liittyviä selityksiä ja kertomuksia. Lopussa on yhteenveto, josta käy ilmi, millaisiin paikkoihin elementin sisältävät nimet tyypillisesti viittaavat ja mikä on erilaisten luonnonpaikkojen nimen ja kulttuurinimien suhde.

Tutkimuksen viidennessä luvussa esitellään käsiteltyjen nimien rinnakkais- ja lähinimet. Rinnakkaisnimet ovat nimiä, joita voidaan käyttää paikan toisena nimenä. Esimerkiksi *Naara*-nimen vaihtoehtoina esiintyvät myös *Pyhitys* tai *Pyhitystunturi*. Lähinimillä taas tarkoitetaan tutkitun paikan lähellä, noin kilometrin säteellä, sijaitsevien muiden paikkojen nimiä. Esimerkiksi *Äijämäen* vieressä on *Ämmämäki* ja *Morsiamenpellon* vieressä *Sulhasensarat*. Sekä rinnakkais- että lähinimet voivat auttaa vaikeaselkoisten nimien tulkinnassa esimerkiksi niin, että ne kertovat aihepiirin, jonka pohjalta nimeäminen on tapah-

tunut, tai sitten läheisten paikkojen nimet muodostavat toisiaan täydentäviä pareja tai sarjoja, jolloin nimen motivaatio löytyy suoraan aiemmasta nimestöstä. Nimen suhteita on tässä luvussa onnistuneesti havainnollistettu sekä piirreanalyysin että grafiikan keinoin. Kuudes ja viimeinen luku on tulosten summaamista ja pohdintaa.

Varsinainen aineistonkäsittely on suurimmaksi osaksi kuvailua ja erilaisten tapausten luettelua. Lukumääriä ja prosenttiosuuksia ilmaisevien numeroiden kokoaminen taulukoiksi olisi voinut tiivistää esitystä ja lisätä sen havainnollisuutta. Työ on joka tapauksessa tehty asiantuntevasti ja huolellisesti, terminologia on kohdallaan ja esitysjärjestys looginen. Nimestöntutkimuksen termit on kursivoitu ja selitetty alaviitteissä silloin, kun ne esiintyvät tekstissä ensimmäistä kertaa. Nimien levikkiä havainnollistetaan kartoilla, joissa taustagrafiikka ei ole aivan terävää, mutta kuitenkin tarkoitukseensa täysin riittävää. Koko perusaineisto on esitelty liitteissä 6–12 työn lopussa. Liitteiden alussa olisi saanut olla tieto käytetyistä aineistolähteistä, koska tämä olisi selittänyt epä johdonmukaisilta näyttävät tekniset yksityiskohdat: paikan lajia kuvaavat ilmaukset on välillä kirjoitettu isolla, välillä pienellä alkukirjaimella, jotkin paikannimet on lyhennetty, jotkin ei, joskus on mainittu nimi myös ruotsiksi, joskus ei.

Kaija Mallat on perehtynyt perusteellisesti suomalaisen nimestöntutkimuksen eri suuntauksiin ja teorioihin. Hän tuntee läpikotaisin käytettävissä olevat nimiaineistot ja niiden ominaisuudet. Hän hallitsee nimestöntutkimuksen terminologian ja perehdyttää siihen myös ne tutkimuksensa lukiijat, jotka eivät ole nimestöntutkimuksen ammattilaisia. Aineisto on rajattu väitöskirjatutkimuksen tarpeita silmällä pitäen sopivan suuruiseksi, työn kokonaisrakenne on selkeä ja työn jälki viimeisteltyä.

Aineiston käsittelyssä lukijaa hämentää jonkin verran se, että väitöskirjatutkimuksella on eri vaiheissa ollut eri tavoitteita, mikä on jättänyt jälkensä myös lopulliseen työhön. Tutkimuksen kehitysvaiheet on selostettu johdantoluvussa, ja tästä selviää, että tutkijan alkuperäinen tarkoitus oli ensin keskittyä rautakautisten kalmistojen nimiin. Sitten aihe laajeni myös kalmistojen lähipaikkojen nimiin. Aineiston kasvu pakotti rajaamaan työtä maantieteellisesti ensin Länsi-Suomeen ja sitten edelleen Hämeeseen, Satakuntaan ja Varsinais-Suomeen. Kun kalmistojen ja niiden lähipaikkojen nimistössä esiintyi huomattavan runsaasti naista merkitseviä ilmauksia, lopulliseksi tutkimuskohteeksi tulivat tiettyjä naisiin viittaavia lekseemejä sisältävät nimet. Tämän valinnan jälkeen samoja elementtejä sisältäviä nimiä oli otettava aineistoon myös muualta kuin aiemmin rajatulta murrealueelta. Tämä käy havainnollisesti ilmi työn liitteistä, joihin sisältyy nimiä kautta Suomen.

Vaikka tutkimus on lähtenyt liikkeelle rautakautisista kalmistoista, työssä käsitellyt nimet eivät ole (pelkästään) rautakautisia, vaan ne voivat olla joko vanhempia tai nuorempia. Nimien tarkkaa ikää ei ole pyritty selvittämään systemaattisesti asiakirjalähteitä käyttäen, ja kaiken kaikkiaan ikäsuhteet ja kronologiset rajaukset jäävät jossain määrin hämäräksi. Sivulla 18 todetaan, että nuoret asutusnimet on jätetty aineiston ulkopuolelle, mutta ei täsmennetä, mitä »nuori» käytännössä merkitsee. Itse asiassa myös nuoria nimiä on käsitelty, tällaisiin viitataan esimerkiksi *neitsyt*-sanan kohdalla (s. 85).

Myös rajojen ja rajapaikkojen luonne ja osuus naisiin viittaavissa paikannimissä jää epäselväksi, vaikka juuri tämä näkökulma korostuu koko tutkimuksen nimessä. Murrerajoista ei missään tapauksessa ole kysymys. Asiaa ei selvennetä eikä perus-

tella tutkimusongelmaa koskevassa luvussa 1.1, vaan alaluvussa 1.3, jonka otsikko on »Tutkimuksen metodi ja esitystekniikka». Rajojen ja rajojen ylityksen problematiikka näyttää yhtä lailla koskevan sekä fyysiseen että mentaaliseen ympäristöön kuuluvia rajoja, ja oletuksena on, että sekä tila- että paikkakategoriasta toiseen tapahtuvat siirtymiset ovat useimmiten ritualisoituja tai vakiintuneiden kontrollimekanismien alaisia. Rajan ylittäminen olisi siis merkittävä tapahtuma, jonka merkittävyys heijastuisi toistuvassa valikoitumisessa nimeämisperusteeksi. Tämä ajatus tuntuu joissakin tapauksissa hyvin perustellulta, esimerkiksi monet *MORSIAN*-nimet liittyvät tosiaankin siihen naisen elämän merkkitapahtumaan, jossa hän morsiamena siirtyy avioliiton kautta suvusta toiseen. Perusoletuksena se on kuitenkin turhan vahva. Ainakaan uudemman paikannimistön kohdalla ei voi olettaa, että alueellisten rajojen ylittämiseen liittyisi aina jotakin mytologista tai rituaalista.

Aineiston yksityiskohtaisessa käsittelyssä käy vakuuttavasti ilmi, että nimeämisperusteita on monenlaisia ja rajalla sijaitseminen on vain yksi vaihtoehto monien joukossa. Työn perusaineistoon kuuluvissa Nimiamarkiston kokoelmissa on nimien tarkoitteiden sijaintia epäilemättä usein kuvattu kertomalla, minkä rajan läheisyydessä kyseinen paikka on, mutta tästä ei voi suoraan tehdä sitä päätelmää, että naisiin viittaavat nimielementit esiintyisivät poikkeuksellisen usein jonkinlaisten rajapaikkojen nimissä, ei ainakaan ennen kuin on samasta näkökulmasta tarkasteltu myös muita, esimerkiksi miehiin viittaavia elementtejä sisältäviä nimiä. Rajojen mainitseminen voi johtua myös käytännön syistä: ne ovat hyviä kiinnekohtia sijaintia kuvattaessa.

Epäilemättä paikkansa pitävä on se Mallatin toteamus, että yhdellä ja samal-

▷

lakin nimellä voi olla useampi kuin yksi peruste (s. 29). Monet nimet ovat niin vanhoja, että niiden alkuperäistä motivaatiota on mahdotonta selvittää jälkeenpäin, ja myöhemmät sukupolvet ovat joutuneet antamaan uusia selityksiä olemassa oleville nimille lähtien liikkeelle joko nimistä itsestään, paikan lajista tai jostakin muusta mahdollisesta nimeämisperusteesta.

Naistutkimukseen viitaten Mallat toteaa, että »mies on normi, nainen on poikkeus» (s. 20). Tällainen ajatus on epäilemättä käyttökelpoinen, jos naiseen viittaavien nimien mytologisuutta halutaan perustella naisten perusluonteisella anomaalisuudella. Työssä on voimakkaasti esillä ajatus naisen toiseudesta mieheen verrattuna ja siitä, että naiset olisivat jo pelkästään naisellisten ominaisuuksiensa perusteella jotenkin myyttisiä olentoja. Ei kuitenkaan ole itsestään selvää, miten naisten ja miesten erilaisuus on ymmärretty ja tulkittu mytologian tasolla esimerkiksi kristillistä aikaa edeltäneellä rautakaudella, johon tutkimus alkuperäisen aineistorajauksensa perusteella tiiviisti kytkeytyy. Työhön ei sisälly sellaista uskontotieteellistä tai kulttuurihistoriallista osuutta, jossa olisi pohdittu rautakautista maailmankuvaa ja sen muuttumista kristinuskon vaikutuksesta. Muinaisten suomalaisten yhteisössä, jossa vanhimmille ja merkittävimmille paikoille on annettu pysyviä nimiä, naisten ja miesten ero on hyvinkin voitu nähdä vain luonnon yleiseen järjestykseen kuuluvana tosiasiana, ei normin ja poikkeuksen vastakohtana. Puolet ihmiskunnasta on kuitenkin aina ollut naisia. Joka tapauksessa tutkimuksensa loppupuolella (s. 179–180) Mallat päätyy oletukseen, että etenkin nuoremmassa nimiaineistossa heijastuva naisten vähättely saattaa liittyä kristinuskon tuomaan murrokseen ja että nimiaineiston myyttisten ulottuvuuksien huomiotta jättäminen aiemmassa nimistöntutkimuksessa

voi hyvinkin perustua tutkimusparadigman partiarkalaisuuteen.

Työn yhtenä keskeisenä tavoitteena on mytologisten nimien määritteleminen. Mallat osoittaa, että mytologista nimeä on aiemmassa tutkimuksessa pidetty primitiivikäsitteenä, jonka merkitys on ajateltu yleisesti tunnetuksi ilman varsinaista määrittelyä, mutta omassa analyysissään hän ei tyydy tähän. Primitiivikäsitteet saattavat toimia mainiosti silloin, kun asioita käsitellään yleisen arkiajattelun tasolla, mutta tieteenteossa ne ovat epätäsmällisiä ja monitulkintaisia.

Mallat itse määrittelee mytologiset nimet sellaisiksi nimiksi, jotka viittaavat nimenantajyhteisön sosiaalisiin normeihin ja arvoihin: »Mytologinen paikannimi siis sisältää ja välittää sellaista sosiaalisesti merkittävää tietoa, jonka avulla perustellaan jonkin vakiintuneen käyttäytymistavan tai asiointilan alkuperä ja tehtävä yhteisössä.» (s. 35). Tällainen määritelmä on mahdollinen, mutta ei välttämättä paras mahdollinen, sillä sen mukaan kaikkiin vakiintuneisiin käytäntöihin ja asiointeihin viittaavat nimet olisivat mytologisia, vaikka käytännöt ja tilat olisivat aivan arkisia ja pragmaattisia. Esimerkiksi joidenkin akka-nimien tarkoitteet ovat olleet kirkkomatkojen lepo- ja taukopaikkoja, jotkin ovat viitanneet paikkaan, jossa akat ovat panneet kirkkovaatteet päälle tai menneet metsään tarpeilleen (s. 115).

Termiin *mytologinen* assosioituu suomenkielisessä kulttuurissa hyvin voimakkaasti käsitys jumalista ja muista yliluonnollisista olennoista. Esimerkiksi uuden Kielitoimiston sanakirjan mukaan *mytologia* on jumaltarustoa tai myytistöä, ja *myytit* puolestaan jumalia tai yliluonnollisia olentoja käsitteleviä taruja tai toissijaisesti yleensä tarunomaisia asioita ja uskomuksia. Kielitoimiston sanakirja ei tietenkään kerro tyhjentävästi kaikkea sitä, mitä sanat voivat

merkitä, mutta se kertoo, mitä ne suomalaisten mielestä ensisijaisesti merkitsevät. Joka tapauksessa puhtaasti historiallinen tieto, arkinen perimätieto ja stereotyyppiset käsitykset, joita moniin naista merkitseviin sanoihin tai näitä sisältäviin paikannimiin kytkeytyy, jää näin määritellyn mytologian ulkopuolelle.

Lisäksi käsitykset siitä, mikä on mytologista tai ylikuonnollista, voivat eri aikoina olla erilaiset, ja tästä koituu ongelmia, kun tutkimusaineistossa heijastuvat monen eri aikakauden ajattelutavat. Mallat itsekin huomauttaa, tosin vasta työnsä loppupuolella (s. 163), että se, mikä nyt näyttää entisaikojen mytologialta, on alkuaan voinut olla pelkkää arkitodellisuutta. Työn selvä mytologiahakuisuus juontuu aivan ilmeisesti alkuperäisestä tutkimusaiheesta, kalmistojen nimistöstä, mutta uusin perustein rajatussa aineistossa se toimii vain osittain.

Vaikka termi mytologinen jääkin siis ongelmalliseksi, itse asia tulee selväksi. Paikannimi on kuin linkki, joka laukaisee joukon tulkintoja tai tulkintamahdollisuuksia, mutta nämä eivät välttämättä ole samanlaisia kaikkina aikoina ja kaikille kielenkäyttäjille. Nimien elementit eivät ole mielivaltaisesti valittuja. Ihmisillä on kautta aikojen ollut tarve kertoa, kysyä ja selittää, miksi nimet ovat sellaisia kuin ne ovat. Nimien yksilöivä funktio ei ole ainoa asia, jonka takia nimet ovat tarpeellisia ja kiinnostavia. Nimien avulla voi paketoita paikkoihin liittyvää tietoa ja mielikuvia, ja tätä pakettia voi avata ja tulkita eri tavoin.

Työn yhtenä tavoitteena on elvyttää etymologista nimistöntutkimusta, mutta etymologiaa on käsitelty ainoastaan sovellusten tasolla ja pääosin aiempaan tutkimukseen tukeutuen. Tässä kohdin lähdekirjallisuuden käytössä on jonkin verran puutteita, esimerkiksi Lauri Hakulisen (1941) kirjasta *Suomen kielen rakenne ja kehitys*, jota on etenkin sanahistoriallisen aineiston osalta

päivitetty painoksesta toiseen, on käytetty vuonna 1968 ilmestynyttä kolmatta painosta. Vanhoja ja nuorempia germaansia lainasanoja koskeva uusin tutkimus on jätetty huomiotta (esimerkiksi *Lexikon der älteren germanischen Lehnwörter in den ostseefinischen Sprachen* (Kylstra ym. 1991, 1996) ja Jorma Koivulehdon (2002) etymologia *hää*-sanalle). Ikäyskysymyksissä tutkijaa on hämännyt se, että hänen etymologisissa lähteissään termiä *germaaninen* on vanhaan, mutta harhaanjohtavaan tapaan käytetty myös muinais- ja varhaisuusruotsalaisiin ja saksalaisiin lainoihin viittaamassa (s. 48 *kyöpel*i-sanan kohdalla).

Semanttisesti etäisiltä vaikuttavat sanat *neiti* ja *neiteä* 'kosteaa' on yhdistetty etymologisesti keskenään (s. 78) tutkimatta muita tarjolla olevia mahdollisuuksia. Muodoltaan ja merkitykseltään lähelle *neiteä*-sanuetta tulee esimerkiksi saamen *njehcat* 'kostua, vettyä'. Ylipäänsä suomalaisen paikannimistön selvittelyssä kannattaisi aina pitää mielessä se mahdollisuus, että osa paikannimistä etelää myöten voi juontua saamen kielestä. Alkuperäkielen tunnistaminen ei kuitenkaan ole helppoa, kun kysymykseen tulevat kielet ovat sukukieliä ja monet sanat täsmälleen samanlaisia. Tämä ongelma konkretisoituu esimerkiksi AKKA-nimissä.

Kansanetymologioiden mahdollisuus tulee tutkimuksen lukijalle monta kertaa mieleen, ennen kuin tekijä itse ottaa sen puheeksi työnsä loppupuolella. Keskiaikaisen ja nuoremman sanaston tutkimisessa ja ikäämisessä olisi tärkeätä ottaa huomioon myös vanhan kirjasuomen lähteet, mutta *Vanhan kirjasuomen sanakirja* ja sen arkisto puuttuvat lähteiden joukosta. Tämä heijastuu puutteina esiintymätiedoissa, esimerkiksi *kyöpel*i-sanan kohdalla puuttuvat maininnat Agricolan teoksista, Martin lainsuomennoksesta (s. 96 alav.) on ilmoitettu vanhentunut ikäys ja Florinuksen »vocabularymista» outo nimi ilman vuosilukua (s. 96).

▷

Sinänsä yllättävä on ajatus, että etymologinen nimistöntutkimus kaipaasi elvyttämistä. Sehän elää ja voi hyvin! Kaija Mallat ei suinkaan ole tutkimusalallaan yksin, vaikka totta on, että fennistinen paikannimitutkimus on viime aikoina kulkenut enimmäkseen muita teitä. Mallatin lisäksi paikannimiä on kuitenkin etymologioinut ahkerasti esimerkiksi Alpo Räisänen. Fennougristiikan puolella etymologisen nimistöntutkimuksen merkitystä ei ole koskaan kyseenalaistettu, ja myös fennistiikan alalla on ilmestynyt uusia tutkimuksia, joissa pohditaan nimien motivaatiota, nimien sisältämää historiallista ja semanttista tietoa, nimenantajien intentioita ja nimien erilaisia tulkintamahdollisuuksia. Tällaisissa tutkimuksissa eivät aineistona ole välttämättä olleet paikannimet vaan esimerkiksi likeyritysten, eläinten tai kuvitteellisten henkilöiden nimet, mutta ei ole mitään syytä olettaa, ettei tällainen lähestymistapa toimiisi myös paikannimistön tutkimuksessa.

Vaikka suuri osa vanhoista paikannimistä osoittautuu vaikeaselkoisiksi tai monitulkintaisiksi, Mallatin tutkimuksesta nousee esiin monia mielenkiintoisia havaintoja ja tuloksia. Näistä yksi on se, että lukuisat NAARA-nimet voidaan selitystarioiden ja rinnakkais- tai lähinimien perusteella luontevasti liittää naista tarkoittavaan NAARAS-nimistöön, jolloin ne eivät liitykään (vedestä) naaraamiseen, niin kuin aiemmin on arveltu. ÄMMÄ-nimissä erottuu useita kerrostumia sanan monimerkitysisyyden vuoksi; esimerkiksi monet ÄMMÄ-alkuiset viljelysnimet liittyvät 'isoäiti'-merkitykseen ja käytäntöön, jonka mukaan talon vanhaemäntä sai niittyjä tai muita vähäpätöisiä alueita syytinkimaikseen.

Väitöskirjan ulkoasu ja kieli ovat huolellisesti viimeisteltyjä. Ainoa heikko kohta näyttää olevan taivutuspäätteen liittäminen numeroin ilmaistuihin lukuihin (s. 53, 165). Lähdeviitteissä on joskus pelkkä vuosiluku,

jolloin tekijää joutuu etsimään välillä kaukaakin edeltävästä tekstistä. Painovirheitä on niin vähän, että niistä ei kannata puhua. Kainis kansikuva saa lukijan vastaanottavaiselle mielelle jo ennen kirjan avaamista.

Yhteenvetona voi todeta, että Kaija Mallatin väitöskirja osoittaa laajaa perehtyneisyyttä suomalaisen nimistöntutkimuksen eri suuntauksiin, teorioihin ja metodeihin. Itsenäiseen teorianmuodostukseen tekijä ei ole pyrkinyt, mutta työn kiistaton vahvuus on tutkittavan nimiaineiston yksityiskohtaisessa tuntemuksessa ja hallinnassa. Sekä tekijä että lukija olisivat päässeet helpommalla, jos työn aihe, aineisto ja rajaukset olisivat sattuneet kohdalleen ensi yrityksellä, mutta hyvä näinkin. Tutkimus on kiinnostava sekä teoreettisesta että inhimillisestä näkökulmasta, ja sen luettuaan alkaa väkisininkin tarkastella paikannimistöä uusin silmin: missä se ämmä tai äijä tällä kertaa luuraa? ■

KAISA HÄKKINEN

Sähköposti: kahakki@utu.fi

LÄHTEET

- HAKULINEN, LAURI 1941: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Helsinki: Otava.
- KOIVULEHTO, JORMA 2002: *Häät. – Virittäjä* 106, s. 490–507.
- KYLSTRA, A. D. – HAHMO, SIRKKA-LIISA – HOFSTRA, TETTE – NIKKILÄ, OSMO (toim.) 1991, 1996 : *Lexikon der älteren germanischen Lehnwörter in den ostseefinnischen Sprachen*. Bd. 1: A–J, Bd. 2: K–O. Amsterdam: Rodopi.
- Vanhan kirjasuomen sanakirja I–II (A–I, J–K)*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 33. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus & Valtion painatuskeskus, 1985–1994.